

Praca socjalna w perspektywie polityki społecznej, red. J. Mazur OSPPE, K. Wojtanowicz, B. Sordyl-Lipnicka, Kraków 2023, s. 233–244 (Praca Socjalna w Teorii i Działaniu, 6).

 <https://doi.org/10.15633/9788363241612.14>

Magdalena Butrymowicz

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

 <https://orcid.org/0000-0002-9920-5860>

Indywidualne i kolektywne prawa mniejszości narodowych i etnicznych w polskim porządku prawnym

Abstract

Nowadays, the doctrine and practice indicate the division of the state or general world community into groups, defining them as minorities. For the existence of a minority, there must therefore be a majority, which is the custom of the nation. Minorities in this construction of society therefore demand that they be granted a catalog of rights and that they be respected by the state. The state is therefore obliged to protect and guarantee these rights to minorities. Therefore, the question arises whether minorities as a group have collective rights or can such minorities be assigned a set of rights at all? In this study, I take the position that the human rights to which these minorities refer are rights of an individual nature, with the exception of a specific group of rights belonging only to indigenous and indigenous peoples, due to the unique nature of these rights.

Keywords: national and ethnic minorities, human rights, individual rights, collective rights

Struktura konstrukcyjna praw jednostki jest bezpośrednio związana z przyjęciem Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka¹ przez państwa członkowskie Organizacji Narodów Zjednoczonych w grudniu 1948 roku. Doszło wówczas zatem do formalnego uznania praw człowieka przez państwa członkowskie i nadania im charakteru uniwersalnych zasad odnoszących się do wszystkich aspektów życia codziennego człowieka. Pierwsze koncepcje zakładały przyznanie praw człowieka wyłącznie jednostkom jako indywidualnym samodzielnym bytom w strukturze państwowej. Z czasem jednak, w miarę rozwoju i wdrażania regulacji prawnych w dziedzinie praw człowieka, które utraciły charakter etycznych wskazówek, a stały się normą prawną, pojawiła się koncepcja kolektywnych praw człowieka. Niniejszy artykuł analizuje tę koncepcję na gruncie polskiego prawa w kontekście praw mniejszości etnicznych.

Prawa człowieka — koncepcja praw indywidualnych

Doktryna prawa dzieli prawa człowieka na siedem głównych grup: podstawowe, prywatne, społeczne, polityczne, ekonomiczne, proceduralne i kulturalne. Przykładem praw podstawowych są te najważniejsze, takie jak: prawo do życia lub prawo do wolności osobistej. Do praw prywatnych należą m.in. prawo własności i prawo do życia rodzinnego. Uzupełnieniem praw podstawowych są prawa społeczne, polityczne i ekonomiczne, wśród których wymienia się m.in. prawo do edukacji i dostępu do kultury. Do praw ekonomicznych zaliczają się prawa do czerpania korzyści z własności; do praw politycznych — m.in. prawo do głosowania lub bycia wybranym, a do praw publicznych np. prawo do obywatelstwa lub wolności słowa. Prawa proceduralne to te, które gwarantują egzekwowanie innych praw, np. dostęp do sądu². Przywołane przykłady są przypisane konkretnej jednostce, która ma prawo domagać się od państwa ochrony tych praw, gdy dojdzie do ich naruszenia. Mówimy zatem o prawach o charakterze indywidualnym. Międzynarodowe akty prawne dotyczące praw człowieka podkreślają ten indywidualizm, czego przykładem może być przywołana na wstępie Powszechna Deklaracja Praw Człowieka. W pierwszym zdaniu w preambule deklaracji zostało podkreślone, że każdy człowiek należy do rodziny ludzkiej i każdy posiada nieprzyrodzoną godność, która jest źród-

1 Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, <https://www.unic.un.org.pl/dokumenty/deklaracja.php> (dostęp: 11.05.2021).

2 Zob. M. Wasiński, *Historyczno-teoretyczne podstawy praw człowieka (konwersatorium 2017/2018, 30 godzin) — cz. II*, http://www.grocjusz.edu.pl/Materials/mw_k_pcz_2018-II.pdf (dostęp: 10.01.2023).

dłem podstawowych praw, jak wolność, sprawiedliwość czy pokój na świecie. Godność i wartość osoby ludzkiej są zatem źródłem praw człowieka i z nich się wywodzą. Dalsza konstrukcja norm prawnych zawartych w deklaracji wyraźnie podkreśla tę konstrukcję indywidualizmu poprzez przyznanie określonego prawa jednostce ludzkiej. Zatem art. 2 deklaracji poprzez zwrot: „każdy człowiek posiada wszystkie prawa i wolności”³ przyznaje wyłącznie jednostce prawo domagania się poszanowania posiadanych przez nią praw i wolności. Podobna konstrukcja znalazła zastosowanie w: Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 roku, zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284), dalej: Konwencja Europejska. Przedmiotowy akt prawa międzynarodowego stworzył zręby europejskiego systemu ochrony praw człowieka opartego właśnie na koncepcji praw indywidualnych. Podstawą do takiego założenia stanowi choćby art. 1 podkreślający prymat koncepcji indywidualizmu poprzez wskazanie, że obowiązek przestrzegania praw człowieka spoczywa na państwach, które powinny zapewnić każdemu człowiekowi podlegającemu jego jurysdykcji poszanowanie jego praw i wolności⁴. Także dalsza konstrukcja przepisów podkreśla, że prawa człowieka przypisane są jednostce, a nie zbiorowości czy kolektywowi⁵. Niemniej Konwencja Europejska poprzez użycie stwierdzenia „podległemu jego jurysdykcji” założyła istnienie jakiejś zbiorowości, grupy, która mogłaby się domagać określonego działania od państwa. Stwierdzenie to nie upoważnia jednak do uznania, że Konwencja Europejska zakładała, na tym początkowym etapie, istnienie praw człowieka jako praw kolektywnych.

Wybrane teorie uzasadniające koncepcje praw indywidualnych

Tym samym należy uznać, że kluczowym założeniem idei praw człowieka jest zatem zasada indywidualizmu praw jako przypisanych jednostce, samo prawo jest także indywidualne i może być wyłącznie indywidualnie określone.

3 Zob. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, art. 2.

4 Zob. Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, art. 1.

5 Art. 2 konwencji eksponuje m.in. prawo każdego człowieka do życia, które jest chronione przez ustawę. Konstrukcja samego prawa wskazuje zatem na indywidualizm zarówno samego prawa, jak i jego podmiotu, którym jest każdy człowiek. Zob. Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, art. 2.

Powyższa zasada wywodzona jest z dwóch podstawowych teorii: liberalno-demokratycznej, wspieranej przez Johna Locke'a⁶, oraz republikańsko-demokratycznej powiązanej z Jakubem Rousseau. Teoria Locke'a zakłada, że zasada indywidualności praw polega na przyznaniu ich każdemu człowiekowi jako jednostce ludzkiej. Człowiek jest wyodrębnionym bytem, ale przynależnym do określonej grupy społecznej. Rousseau podkreślał równość wszystkich ludzi tworzących zbiorowość, wskazując w ten sposób na ich moralną równość, a tym samym – równość wobec prawa. Zastrzegając zatem, że każda jednostka ludzka powinna posiadać te same prawa pochodzące z jednego źródła. Wobec tego doktryna prawa wyraźnie faworyzuje indywidualizm praw, wskazując na to, że prawa te nie mają charakteru kolektywnego jako prawa przynależne człowiekowi i przede wszystkim są związane z jego istnieniem jako jednostka ludzka.

Źródłem koncepcji praw indywidualnych, uznawanej jako nadrzędnej w kontekście praw człowieka, jest wspólne założenie dla obu przywołanych wyżej teorii oraz prawa międzynarodowego i państwowego – wskazujące, że wyłącznie państwa mogą być aktorami na arenie międzynarodowej i to na nich ciąży obowiązek ochrony człowieka przed działaniem innych państw oraz innych grup nacisku. Państwa jako podmioty uprawnione do działania na arenie międzynarodowej mają obowiązek tworzenia prawa o charakterze międzynarodowym, ogólnopaństwowym i ogólnoludzkim. Uchwalając zatem takie prawo, które nadaje jednostkom uprawnienia do podejmowania na forum międzynarodowym skutecznych działań przeciwko określonemu państwu (temu, którego są obywatelami, lub temu, na terytorium którego przebywają albo mają zamiar mieszkać)⁷, kraje samoograniczały siebie i przydały prerogatywy tylko sobie, zastrzegając je swoim obywatelom.

Drugim filarem wspierającym koncepcje indywidualizmu praw jest założenie, zgodnie z którym to państwa reprezentują naród jako zbiorowość jednostek ludzkich. Naród jest zaś częścią społeczności, która zamieszkuje dany kraj. Społeczeństwa tworzą państwa, nakładając na nie obowiązek ochrony praw ich członków i działanie w ich interesie. Teoria liberalizmu, na której opiera się ta koncepcja praw człowieka, wskazuje, że prawa o charakterze międzynarodowym mogą być wyłącznie prawami indywidualnymi i państwa są tymi instytucjami, które są zobligowane nie tylko do ich zapewnienia, lecz także do gwarantowania ich ochrony. Prawa człowieka wywodzą się zatem

6 J. Locke, *Second Treatise of Government*, ed. C. B. McPherson, Indianapolis and Cambridge 1980, <https://english.hku.hk/staff/kjohnson/PDF/LockeJohnSECONDTREATISE1690.pdf> (dostęp: 10.01.2023).

7 Chodzi o osoby ubiegające się o udzielenie im azylu lub zgody na pobyt tolerowany albo innego zezwolenia na pobyt w danym państwie.

z woli ogółu z całkowitym pominięciem woli jednostki lub mniejszości zamieszkującej dane państwo⁸.

Podsumowując, należy wskazać, że zasada indywidualizmu praw człowieka znajduje szczególne potwierdzenie w konstytucjach państw, w których prawa jednostki są zdefiniowane jako przysługujące przede wszystkim ludziom zamieszkującym terytorium państwa. Artykuł 30 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej⁹ wskazuje, że źródłem praw jest godność człowieka. Konstytucja przyznaje prawa człowieka dwóm określonym podmiotom: człowiekowi i obywatelowi. Takie rozróżnienie wydaje się nie być uzasadnione, skoro godność może być przymiotem wyłącznie człowieka, który także jest przecież jest obywatelem.

Od koncepcji praw indywidualnych do koncepcji praw kolektywnych

Zasada indywidualności praw wywodzi się z liberalnej klasycznej teorii Johna Locke'a, który w pierwszej kolejności wskazał na równość jednostek wobec prawa. Źródłem tej równości Locke poszukiwał w prawie naturalnym, podkreślając, że państwo jest tylko wtedy uprawnione do kwestionowania tej równości, jeżeli zostało do tego umocowane przez społeczeństwo na zasadzie umowy społecznej. Państwo powinno także zostać umocowane przez społeczeństwo do ochrony tych praw, a umowa społeczna winna regulować kwestie praw i obowiązków przyznanych jednostce. Jednak zdaniem Locke'a są to prawa większości, czyli prawa wspólnie określone i przyznane grupie, dominującej, rozciągają się także na inne grupy, w tym mniejszości, którym w oparciu o umowę społeczną również mogą być przyznane określone prawa¹⁰. Prowadzi to zatem do przyznania praw grupie, czyli praw kolektywnych. Tak rozumiana koncepcja nie zdobyła uznania we wspomnianej już liberalno-demokratycznej teorii Jakuba Rousseau. Koncepcja ta nie podkreślała przewagi większości nad mniejszością, lecz przewagę woli większościowej nad wolą jednostki¹¹. Obie przytoczone koncepcje bazują zatem na relacji, jaką tworzy jednostka

8 M. Freeman, *Are there Collective Human Rights?*, „Political Studies” 1995, vol. 43(1), s. 25–40, <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1995.tb01734.x>.

9 Zob. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.), art. 30.

10 J. Locke, *Second Treatise of Government*, dz. cyt.

11 J.-J. Rousseau, *The Social Contract and Discourses*, ed. P. D. Jimack, London and Toronto 1923.

z państwem i to ona jest podstawą systemu prawnego. System przyznaje zatem prawa jednostce jako podmiotowi, elementowi tego systemu, i są one zbudowane na relacji, jaka istnieje pomiędzy jednostką a państwem, państwo jest zaś podmiotem reprezentującym wolę większości¹².

Wypracowana koncepcja praw człowieka jako praw indywidualnych doprowadziła do stworzenia systemu ochrony praw człowieka, który następnie został potwierdzony we wspomnianej Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka – przyjętej w 1948 roku jako fundament nowo powstałej Organizacji Narodów Zjednoczonych. Owa deklaracja, jak już zostało wspomniane, odnosi się do praw człowieka jako mających charakter indywidualny, co podkreśla także struktura normy prawnej poszczególnych artykułów deklaracji, zaczynająca się od słów: „każdy ma prawo” lub „każdy jest uprawniony”¹³. Należy zauważyć, że słowo „każdy” wskazuje na jednostkę, a więc nie na charakter prawa kolektywnego, ale podkreślając, że te prawa przysługują jednostkom jako członkom określonej grupy (w tym przypadku grupy, której przyznano przymiot człowieczeństwa), można by uznać, że wywodzą się one z praw o charakterze kolektywnym. Także struktura niektórych aktów prawnych poszczególnych państw, w tym konstytucja Stanów Zjednoczonych, zakłada możliwość istnienia praw, które mogą mieć charakter kolektywny. Posłużmy się przykładem drugiej poprawki do konstytucji Stanów Zjednoczonych przyznającej prawo do noszenia broni każdemu z obywateli Stanów Zjednoczonych. Jest to prawo o charakterze kolektywnym, a nie indywidualnym, ponieważ ustawodawca posłużył się terminem „We the People of the United States”¹⁴. W orzeczeniu sądowym *District of Columbia v. Heller* Sąd Najwyższy USA wskazał, że kiedy w konstytucji Stanów Zjednoczonych pojawiają się terminy „ludzie” lub „obywatele” w kontekście władzy, to zawsze w znaczeniu o charakterze kolektywnym, a nie indywidualnym. Kiedy jednak ta sama konstytucja używa terminów „ludzie” lub „obywatele” w odniesieniu do praw, to wówczas mają one charakter indywidualny w takim znaczeniu, że prawo przypisane jest jednostce, a nie grupie osób. Sąd oddzielił władzę sprawowaną nad określoną grupą ludzi wraz z prawem do posiadania władzy o charakte-

12 B. G. Ramcharan, *Individual, collective and group rights: History, theory, practice and contemporary evolution*, „International Journal on Group Rights” 1993, vol. 1(1), s. 27–43, <http://www.jstor.org/stable/24674494> (dostęp: 14.05.2021).

13 Zob. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, art. 6, 8.

14 S. M. Griffiths, *Second Amendment: Individual Rights vs. Collective Rights*, <https://ivn.us/2012/12/21/second-amendment-individual-rights-vs-collective-rights>, (dostęp: 14.05.2021).

rze kolektywnym od praw o charakterze indywidualnym (czyli przypisanych wyłącznie jednej osobie)¹⁵.

Koncepcja praw kolektywnych

Tym samym konstrukcja praw człowieka jako praw o charakterze indywidualnym nie zakłada ochrony określonej grupy, co stawia ją w pozycji drugorzędnej w stosunku do większości. Zasada równości, tak mocno podkreślana przez Locke'a, została zanegowana, bowiem zawsze w społeczeństwie istniała grupa, która była lub jest dyskryminowana, a której prawo do wolności zostało odmówione. Negacja praw grup mniejszościowych była spowodowana postrzeganiem ich jako element destabilizujący państwo, prowadzący do wewnętrznego konfliktu. Niemniej dekolonizacja i zmiany w społeczeństwie, które prowadziły do ponownego „odkrycia” grup mniejszościowych zamieszkujących dane państwo, rozpoczęły dyskusję nad prawami, które miałyby charakter kolektywny. Prawa kolektywne mają szczególne znaczenie w odniesieniu do ludności etnicznej zamieszkującej na danym obszarze¹⁶.

Podmiot praw kolektywnych

Przyjmijmy, że obowiązkiem państw jest zdefiniowanie ludności tubylczej, w oparciu o kryteria wypracowane w prawie międzynarodowym, podobnie jest w przypadku definicji mniejszości. W przypadku Polski termin „mniejszość” został częściowo zdefiniowany w ustawie o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym¹⁷. Ustawodawca wyróżnia mniejszości narodowe i etniczne. Wspólnym mianownikiem definicji obu grup jest to, że mniejszość to grupa obywateli polskich będąca mniej liczebna od pozostałej części ludności Rzeczypospolitej i odróżniająca się w sposób wyraźny od pozostałych obywateli językiem, kulturą i tradycją. Posiada także świadomość własnej historycznej wspólnoty narodowej i jest ukierunkowana na jej wyrażanie i ochronę. Dodatkowo mniejszość etniczna nie utożsamia się z narodem

15 Supreme Court of the United States syllabus *District of Columbia et al. v. Heller certiorari to the United States Court of appeals for the district of Columbia circuit*, No. 07–290. Argued March 18, 2008—Decided June 26, 2008.

16 D. Sanders, *Collective Rights*, „Human Rights Quarterly” 1991, vol. 13(3), s. 368–386, <https://doi.org/10.2307/762620>.

17 Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, (Dz.U.2017.o.823).

zorganizowanym we własnym państwie. Te elementy konstytuują daną grupę etniczną, tworząc z niej samodzielną jednostkę w społeczeństwie¹⁸. Mniejszości pozostają zatem grupą o charakterze zorganizowanym, dającym się wyraźnie zidentyfikować w strukturach państwa i społeczeństwa. Pojawia się zatem potrzeba zagwarantowania określonego katalogu praw mniejszościom etnicznym i ludności rdzennej¹⁹. Bez wątplenia można zgodzić się z Douglassem Sandersem, że prawa kolektywne to „prawa indywidualne indywidualnych jednostek”, które identyfikują się z daną grupą. Grupa ta może zatem podejmować działania kolektywne w celu ochrony praw jednostki oraz całej grupy, która tworzy daną mniejszość etniczną²⁰.

Prawa kolektywne

Prawem o charakterze *stricte* kolektywnym, przynależnym głównie grupie, a nie zbiorowości jednostek, jest wyłącznie prawo do samostanowienia się, które w takim ujęciu zostało zdefiniowane w art. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych²¹. Przyznaje on narodom prawo do samostanowienia, do swobodnego określania swojego statusu politycznego oraz rozwoju kulturalnego i społecznego²². W kontekście tego zapisu pojawia się pytanie, co należy rozumieć pod pojęciem „naród”. Czy jest to wyłącznie grupa dominująca, która powołała do istnienia dane państwo lub je kontroluje? Czy może jest to każda grupa będąca częścią społeczeństwa międzynarodowego, która ma poczucie odmienności od drugiej grupy, ma własny język, kulturę i tradycję? W kontekście przyjętej powyżej definicji praw kolektywnych opowiedziałabym się za pierwszym poglądem. Odmienną interpretację przyjąłabym zaś w odniesieniu do ludności tubylczej, ale wyłącznie w stosunku do praw związanych z prawami do terytorium oraz złóż naturalnych. Taka konstrukcja jest uzasadniona faktem, że prawa te mogą być egzekwowane

18 Zob. Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych (Dz.U. 2017.0.823), art. 2.

19 W narracji prawa polskiego nie odnajdujemy ustalonej i przyjętej jako wzorcowej definicji ludności rdzennej; na gruncie międzynarodowym jedną z definicji jest ta wypracowana przez Francesca Capotorti: „ludy tubylcze są spadkobiercami i praktykami unikalnych kultur i sposobów odnoszenia się do ludzi i środowiska. Zachowali cechy społeczne, kulturowe, ekonomiczne i polityczne odmiennie od cech dominujących społeczeństw, w których żyją”. Zob. F. Capotorti, *Indigenous Peoples at the United Nations*, <https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/about-us.htm>, (dostęp: 15.05.2021).

20 *Collective Rights*, dz. cyt.

21 Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977.38.167).

22 Zob. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (Dz.U. 1977.38.167), art. 1.

wyłącznie jako prawa wspólnoty, która od dawna zajmuje dane terytorium i wywodzi prawo do tego terytorium z praw jej przodków²³.

Prawa kolektywne w Polsce

Prawodawstwo polskie przyjęło konstrukcję praw przysługujących mniejszościom w wersji hybrydowej. Z jednej strony mniejszości zamieszkujące terytorium Polski mają przyznane prawa kolektywne w formie takiej, jak zaprezentowanej przez Sandersa, ponieważ zgodnie z art. 1 ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym prawa związane z zachowaniem tożsamości i jej rozwojem należą do mniejszości etnicznej lub narodowej²⁴. Zatem prawa są gwarantowane jednostce przez fakt jej przynależności do danej grupy etnicznej, która takie prawa posiada, a nie inaczej. Są to zatem prawa o charakterze indywidualnym. Regulacje te pozostają spójne z art. 35 konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej²⁵, ale wyłącznie ust. 1, zgodnie z którym państwo polskie zapewnia obywatelom, należącym do mniejszości narodowych i etnicznych, wolność zachowania i rozwoju własnej tożsamości i tradycji. Zarazem w ust. 2 powołanego artykułu konstytucja określa prawa kolektywne, które przynależą mniejszościom etnicznym i narodowym jako zbiorowości, a nie jednostkom²⁶. Konstytucja przyjmuje, za prawem międzynarodowym, że pewne prawa przynależą mniejszości z samego faktu bycia tą mniejszością, wyraźnie wyodrębnioną ze społeczeństwa, które tworzy statystyki w danym państwie. Konstrukcja ta pokazuje brak spójności po stronie ustawodawcy w uznawaniu praw człowieka, bowiem prawa mniejszości są także przyznane członkom tych mniejszości jako prawa indywidualne i może pojawić się problem w prawidłowym ich egzekwowaniu oraz przestrzeganiu. Prawa mniejszości etnicznych są w pierwszej kolejności prawami o charakterze indywidualnym, których ochrony i przestrzegania mogą się domagać jednostki. Równoległe są prawami kolektywnymi, bowiem z takim samym roszczeniem może wystąpić także dana mniejszość w celu ochrony praw jednostek tworzących tę grupę. Są to zatem prawa indywidualne w ujęciu kolektywnym. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej obok takiego podejścia wyróżnia także prawa czysto kolektywne – w art. 35 ust. 2 konstytucji. Prawem kolektywnym

23 UNPFII17 adopted recommendations on collective rights to lands, territories, and resources, <https://www.un.org/development/desa/dspd/2018/04/unpfii17-adopted-recommendations-on-collective-rights-to-lands-territories-and-resources/> (dostęp: 15.05.2021).

24 Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych (Dz.U. 2017.o.823).

25 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483).

26 Zob. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483), art. 35.

jest zatem wyłącznie: prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz prawo uczestnictwa w rozstrzygnięciu spraw dotyczących tożsamości kulturowej danej grupy. To zawężenie sprawia, że gdy dana grupa nie spełni przesłanek prawnych do bycia uznanym za mniejszość na gruncie prawa polskiego, a będzie miała taki przymiot na gruncie prawa międzynarodowego, nie będzie mogła skutecznie dochodzić ochrony tego rodzaju praw w ujęciu kolektywnym. Prawa kolektywne wymagają nie tylko spełnienia określonych wymogów ustawowych w zakresie istnienia danej grupy, ale także domagają się istnienia konsensusu w tej grupie w zakresie podejmowanych działań. Bardziej optymalny wydaje się przedstawiony powyżej model mieszany, kolektywno-indywidualny, który wiąże posiadanie określonej grupy praw z przynależnością do danej mniejszości – czy to etnicznej, czy narodowej. Członkowie tych mniejszości mają bowiem większe możliwości domagania się ochrony i poszanowania ich praw przez państwo i inne grupy społeczne, które zamieszkują dany kraj.

Podsumowanie

Jak to ujął Tomasz Sokołowski, prawa człowieka mają swoje źródło w godności człowieka jako jednostki mającej „atrybut człowieczeństwa”²⁷. Koncepcja praw kolektywnych w mojej ocenie odchodzi do tych założeń. Prawo przysługuje grupie ludzi, nowemu bytowi prawnemu, który przywołując te same argumenty, domaga się szczególnej ochrony zarezerwowanej wyłącznie dla człowieka. Wydaje się jednak, że jest potrzeba, aby prawo wyodrębniało taką grupę praw, która jest związana z przynależnością jednostki do mniejszości etnicznych lub narodowych. Gwarantuje to bowiem ochronę ich tożsamości i odmienności i zapobiega włączeniu ich do jednej grupy, jaką jest jednolite społeczeństwo państwa. Ta ochrona, przywołując powyższą argumentację, jest zagwarantowana wyłącznie dzięki koncepcji mieszanej, łączącej oba podejścia. Zatem polski ustawodawca zasadnie nie zaimplementował koncepcji praw kolektywnych w pełni, opowiadając się za koncepcją praw indywidualnych z jednym, wskazanym powyżej wyjątkiem.

27 *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, t. I, wyd. II, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, art. 8.

Bibliografia

- Freeman M., *Are there Collective Human Rights?*, „Political Studies” 1995, vol. 43(1), s. 25–40, <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1995.tb01734.x>.
- Griffiths S. M., *Second Amendment: Individual Rights vs. Collective Rights*, <https://ivn.us/2012/12/21/second-amendment-individual-rights-vs-collective-rights>, (dostęp: 14.05.2021).
- Indigenous Peoples at the United Nations*, <https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/about-us.htm> (dostęp: 15.05.2021).
- Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, t. I. wyd. II, red. A. Kidyba, Warszawa 2012.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.).
- Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284).
- Locke J., *Second Treatise of Government*, ed. C. B. McPherson, Indianapolis and Cambridge 1980, <https://english.hku.hk/staff/kjohnson/PDF/LockeJohnSE-CONDTRATISE1690.pdf> (dostęp: 10.01.2023).
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U.1977.38.167).
- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, <https://www.unic.un.org/pl/dokumenty/deklaracja.php> (dostęp: 11.05.2021).
- Ramcharan B., *Individual, collective and group rights: History, theory, practice and contemporary evolution*, „International Journal on Group Rights” 1993, vol. 1(1), s. 27–43, <http://www.jstor.org/stable/24674494> (dostęp: 14.05.2021).
- Rousseau J.-J., *The Social Contract and Discourses*, ed. P. D. Jimack, London and Toronto 1923.
- Sanders D., *Collective Rights*, „Human Rights Quarterly” 1991, vol. 13(3), s. 368–386, <https://doi.org/10.2307/762620>.
- Supreme Court of the United States syllabus District of Columbia et al. v. Heller certiorari to the United States Court of appeals for the district of Columbia circuit, No. 07–290. Argued March 18, 2008—Decided June 26, 2008.
- Uchwała Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 61/295, z 13 września 2007, https://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_Polish.pdf (dostęp: 15.05.2021).

UNPFII17 adopted recommendations on collective rights to lands, territories, and resources, <https://www.un.org/development/desa/dspd/2018/04/unpfii17-adopted-recommendations-on-collective-rights-to-lands-territories-and-resources/> (dostęp: 15.05.2021).

Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U.2017.o.823).

Wasiński M., *Historyczno-teoretyczne podstawy praw człowieka (konwersatorium 2017/2018, 30 godzin) – cz II*, http://www.grocjusz.edu.pl/Materials/mw_k_pcz_2018-II.pdf (dostęp: 10.01.2023).